

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Bakalářská práce

2023

Adriana Tomšů

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

**Proměna demokracie v digitálním věku:
Cambridge Analytica & Facebook skandál**

Bakalářská práce

Autor práce: Adriana Tomšů

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Šindelář

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 4. 2023

Adriana Tomšů

Bibliografický záznam

TOMŠŮ, Adriana. *Proměna demokracie v digitálním věku: Cambridge Analytica & Facebook skandál*. Praha, 2023. 40 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra evropských studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jakub Šindelář.

Rozsah práce: 69 625

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku adaptace demokracie k vzrůstajícímu vlivu digitalizace. Nejprve je v úvodní části zasazen kontext do probíhající debaty o dané problematice v rámci odborné veřejnosti. Poté jsou představeny stěžejní obavy o demokracii v digitálním věku, postoje ze strany optimistů i pesimistů a možnosti využití sociálních sítí v rámci politických kampaní. Následně praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který je proveden metodou případové studie. Vybranou případovou studií je zneužití dat v rámci brexitové kampaně známé také pod názvem „skandál Cambridge Analytica & Facebook“. Závěrečná část se zabývá reakcí ze strany Evropské unie a postoji k současným opatřením. Cílem práce je poukázat na problematiku zneužití digitálních platforem v rámci politických kampaní a narušení základních principů demokracie. Práce hledá odpověď na v úvodu vytečenou hlavní výzkumnou otázku: „Můžeme považovat způsob, jakým reagovala Evropská unie k vzrůstajícímu vlivu technologií v rámci politických kampaní za dostatečný?“. Na základě získaných dat a detailního rozboru dané případové studie dochází tato práce k závěru, že současná opatření v souvislosti s problematikou zneužití osobních dat nejsou dostačující a digitalizace by měla být vybrána jako jedna z hlavních priorit v rámci strategického plánu Evropské unie stanovující cíle pro další pětileté období. V neposlední řadě dochází práce k závěru, že kroky vedoucí k zavedení adekvátních opatření ze strany Evropské unie jsou pomalé v porovnání s rychlostí digitalizace a namísto prevence vychází z velké části spíše jako reakce na již vzniklé problémy.

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the issue of the adaptation of democracy to the increasing influence of digitization. First, in the introductory part, the context is set in the ongoing debate about the given issue within the experts. After that, key concerns about democracy in the digital age, the attitudes of optimists and pessimists, and the possibilities of using social networks in political campaigns are presented. Subsequently, the practical part contains qualitative research, which is carried out using the case study method. The chosen case study is the misuse of data in the Brexit campaign, also known as the "Cambridge Analytica & Facebook scandal". The final part deals with the reaction of the European Union and the attitude towards the current measures. The aim of the thesis is to point out the issue of misuse

of digital platforms in the framework of political campaigns and the violation of the basic principles of democracy. The thesis seeks an answer to the main research question leaked in the introduction: "Can we consider the way in which the European Union responded to the growing influence of technology in political campaigns to be sufficient?". Based on the obtained data and a detailed analysis of the given case study, this thesis concludes that the current measures in connection with the issue of misuse of personal data are not sufficient and digitalization should be selected as one of the main priorities within the strategic plan of the European Union setting goals for the next five years period. Last but not least, the work concludes that the steps leading to the introduction of adequate measures by the European Union are slow compared to the speed of digitization and instead of prevention, it largely comes as a reaction to problems that have already arisen.

Klíčová slova

Cambridge Analytica, Facebook, digitalizace, digitální věk, demokracie, volební kampaň, zneužití dat, osobní data, sociální sítě, Brexit

Keywords

Cambridge Analytica, Facebook, digitization, digital age, democracy, election campaign, misuse of data, personal data, social networks, Brexit

Title/název práce

Transforming Democracy in the Digital Age: The Cambridge Analytica and Facebook Scandal

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Jakubu Šindelářovi za odborné vedení, milý přístup, veškeré konzultace a přínosné rady, které mi napomohly dovést práci až do současné podoby.

Dále bych chtěla poděkovat panu doktoru Ondřeji Matějkovi, jehož cenné rady v rámci bakalářského semináře mi byly velkým přínosem. V neposlední řadě bych ráda vyjádřila poděkování mé rodině a příteli za trpělivost a podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	2
1. Demokracie a digitální věk	4
1.1. Obavy o demokracii v digitálním věku	4
1.2. Volby a digitalizace	5
1.3. Proměna narativu: vliv digitalizace na demokracii	7
1.3.1. Optimistický postoj.....	8
1.3.2. Pesimistický postoj	9
1.4. Nástroje pro ochranu dat a digitální práva v rámci EU	10
2. Cambridge Analytica & Facebook skandál	12
2.1. Hlavní aktéři případové studie	12
2.2. Pozadí události	14
2.2.1. Vypsání referenda.....	15
2.2.2. Klíčové argumenty kampaně Vote Leave.....	16
2.2.3. Klíčové argumenty kampaně Britain Stronger in Europe	18
2.2.4. Dramatický závěr kampaně	19
2.3. Zneužití dat v rámci kampaně za brexit	19
2.4. Zapojení sociálních sítí	22
2.4.1. Struktura Zuckerbergova svědectví před Evropským parlamentem	22
2.4.2. Analýza Zuckerbergova svědectví před Evropským parlamentem	23
3. Reakce a regulace zneužití osobních dat v rámci Evropské unie	25
3.1. Současné regulace sociálních sítí v rámci Evropské unie	25
3.2. Postoje k současným opatřením v rámci Evropské unie	27
Závěr.....	29
Summary	32
Použitá literatura.....	35
Seznam obrázků	40

Úvod

Demokracie dnešního věku čelí nové a pravděpodobně jedné z největších výzev v dějinách lidstva. Vliv technologií na společnost, především skrze novou formu komunikace v podobě sociálních sítí, je nezpochybnitelný. Technologie ovlivňují náš každodenní život a jejich dopad v rámci jednotlivých odvětví se odlišuje. Demokracii tedy nezbyvá jiná možnost než se adaptovat, a to ideálně ve stejně rychlém tempu jako je vzrůstající vliv těchto technologií. V realitě se však technologie nadále exponenciálně rozvíjí, zatímco demokracie se a priori zdá být spíše nehybná a s malou schopností reagovat. V době psaní této práce byl například zaznamenán další významný pokrok na poli umělé inteligence v podobě představení projektu ChatGPT.¹ Tento projekt opět potvrzuje nezastavitelnou rychlost, jakou se digitalizace vyvíjí, a to i přes volání po regulacích a zpomalení vývoje ze stran významných osobností. Příkladem mohou být i jednoduše zneužitelné a rychle se šířící dezinformace. Vzhledem k aktuálně téměř neomezeným možnostem veřejného sdílení jakýchkoliv informací je velmi obtížné bojovat s těmito falešnými zprávami či regulovat jejich množství. Problematika se tedy zdaleka netýká pouze návrhů regulací sociálních sítí, ale celého sektoru digitálních platforem a pokroku v této oblasti. I přes nesporné výhody technologií, dosavadní neexistence adekvátních regulací vůči nim často směřuje k jejich zneužití a neetickým situacím.

Cílem této bakalářské práce je poukázat na problematiku zneužití digitálních platforem v rámci politických kampaní a narušení základních principů demokracie. Zvolenou metodou výzkumu je případová studie skandálu Cambridge Analytica & Facebook, který se udál během kampaně týkající se referenda o brexitu. Práce se v úvodu zaměřuje na problematiku adaptace demokracie k rostoucímu vlivu digitalizace a následně důkladně zkoumá tuto problematiku na jedné z nejdéle etablovaných demokracií na světě – Velké Británii. Na základě analýzy případu a studia zavedených opatření v průběhu let až do současnosti stanoví závěry práce, které odpovídají na tuto výzkumnou otázku: „Můžeme považovat způsob, jakým reagovala Evropská unie k vzrůstajícímu vlivu technologií v rámci politických kampaní za dostatečný?“. Dílčími výzkumnými otázkami poté jsou: „Můžeme považovat rychlost reakce Evropské unie na zneužití dat v rámci kampaně za adekvátní?“ a „Převyšují pozitiva či negativa

¹ Jedná se o rozsáhlý jazykový model vycvičený společností OpenAI, který je navržen tak, aby pomáhal s celou řadou úloh zpracování přirozeného jazyka, včetně konverzace, překladu, shrnutí a dalších.

v souvislosti se zapojením sociálních sítí v rámci kampaně?“

Téma práce jsem si vybrala, jelikož se jedná o velmi aktuální problematiku a výsledná volba jejího řešení bude mít bezpochyby významné dopady na celou společnost. Dále, ačkoliv byla tato případová studie rozebírána již v mnoha odborných textech a publikacích, závěry vyšetřování v souvislosti s brexitovou kampaní byly publikovány teprve na konci roku 2020 a v průběhu vyšetřování i po zveřejnění závěrů vycházely nové informace na povrch, přičemž celkový pohled na danou věc se značně proměnil. V neposlední řadě je pozoruhodné pozorovat na tomto případě moc médií, díky kterým se do povědomí veřejnosti dostal skandál prioritně pod názvem společnosti Cambridge Analytica, a to i přes závěry vyšetřování, které potvrdily, že společnost nebyla zapojena do kampaně o brexitu. Na druhou stranu Facebook byl potrestán nejvyšší pokutou a přitom jeho jméno při odhalení skandálu v roce 2018 často nebylo ani součástí titulků tisku.

První část práce je konceptuální a obsahuje zasazení kontextu daného tématu do probíhající debaty odborné veřejnosti. Jsou zde vytyčeny obavy o demokracii, uvedeny jejich konkrétní příklady a představen aktuální vývoj demokracie v digitálním věku. Důraz je kladen především na využití sociálních sítí v rámci politických kampaní, jelikož právě sociální sítě hrály klíčovou roli ve vybrané případové studii. V závěru první části jsou vyobrazeny nástroje pro ochranu osobních dat v rámci Evropské unie. Jádrem této bakalářské práce je druhá část, která podrobně rozebírá vybranou případovou studii týkající se zneužití osobních dat v rámci brexitové kampaně známou také pod názvem Cambridge Analytica & Facebook skandál. Tato část zahrnuje představení hlavních aktérů skandálu, vyzdvihuje hlavní body pozadí celé události a pomocí kvalitativní obsahové analýzy rozebírá svědectví zakladatele Facebooku Marka Zuckerberga před Evropským parlamentem. Poslední část této práce zkoumá současná opatření v rámci Evropské unie a klade si otázku, zda jsou tato opatření dostačující.

Hlavními prameny jsou zde zmíněné závěry vyšetřování Úřadu informačního komisaře ve Velké Británii a zaznamenaná svědectví Marka Zuckerberga před Evropským parlamentem. Dále se také v částech zabývajících se opatřeními v rámci Evropské unie opírám o legislativu Evropské unie, její konkrétní regulace a vydaná nařízení. V neposlední řadě práce částečně vychází z mé vlastní ročníkové práce zaměřené na vyobrazení zákulisí kampaně o brexitu ve snímku „Brexit: The Uncivil War“.

1. Demokracie a digitální věk

Označení „digitální věk“ pro 21. století má své opodstatnění. Přístup k informacím a jejich sdílení nebylo nikdy jednodušší. Jen v první dekádě tohoto století ovládla digitalizace, proces zavádění využívání digitálních technologií v nejrůznějších oblastech výroby i života společnosti, několik odvětví. Konkrétně například audio nebo vizuální efekty. Dále také pronikly a zaznamenaly výrazný posun technologie ve fotografickém či filmovém průmyslu. Usnadnění komunikace a globální propojení radikálně proměnily způsob interakcí nejen na osobní, ale také firemní úrovni. Spolu s těmito rapidními změnami se však objevila také spousta lidskoprávních otázek a úskalí.²

Pohled odborníků na danou věc se značně odlišuje. Zatímco skeptici vnímají technologickou revoluci jako velkou hrozbu zejména z obavy ze ztráty vlastního soukromí, na opačné straně optimisté považují přicházející změnu za příležitost zdokonalit lidská práva a přijmout tak zcela novou, vylepšenou demokracii. V obou případech však vyvstává otázka regulací technologií a míry jejich zapojení ve společnosti.³

V této kapitole jsou nejprve nastíněny obavy o demokracii v souvislosti s vzrůstajícím vlivem digitalizace, přičemž důraz je kladen zejména na problematiku regulací v rámci voleb. Dále je poukázáno na důležitou roli sociálních sítí. Představeny jsou konkrétní příklady jejich využití a zohledněn je optimistický i pesimistický pohled na danou problematiku. Závěrem kapitola představuje kroky Evropské unie, zavedené nástroje pro ochranu dat a vize do budoucna ve vztahu k digitalizaci.

1.1. Obavy o demokracii v digitálním věku

Každá nová vynalezená technologie zapříčinila posun světového dění a transformaci společnosti. Autoři Held⁴ a Zacher⁵ tuto tezi potvrzují. Podle nich právě technologické revoluce udávají společenský řád a vybízí k transformaci kultur. V současné době dochází ke změně nejen na poli výroby, ale také na společenské úrovni, kde se zcela proměnil způsob komunikace a přístupu k informacím. Význačnou vlastností pro tuto technologickou revoluci je rychlost jejího šíření a množství inovací. Oproti minulosti je totiž

² Manuel Castells, *The information age : economy, society and culture* (Oxford: Blackwell, 1996), 26-31.

³ Nicholas Agar, *The Sceptical Optimist: Why Technology Isn't the Answer to Everything* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 53-65.

⁴ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt a Jonathan Perraton, „Globalization“, in *Global Governance* 5, č. 4 (Brill, 1999): 486.

⁵ Lech Zacher, „Technology and a New International Distribution of Power“, in *New Technologies As a Factor of International Relations*, Monika Szkarlat a Katarzyna Mojska, eds. (Cambridge Scholars Publishing, 2016), 35.

změna exponenciální a nikoliv lineární.⁶ Změny jsou navíc mnohem razantnější a není výjimkou, aby k nim docházelo ve stejnou dobu. Spolu se změnami se objevují také digitální hrozby pro demokracii. Konkrétně se jedná o fake news, sociální bubliny, nenávistné projevy a další. Jako nejpalčivější problém v této oblasti je uváděna obava o ztrátu soukromí a zneužití osobních dat. Úskalím demokracie je i tenká hranice mezi obranou a jejím omezením. Pro zdravé fungování evropských demokracií je například stěžejní svoboda projevu a zajištění prostoru pro vyjádření vlastních názorů. Na druhou stranu zejména v souvislosti s rapidně vzrůstajícími možnostmi digitálního projevu a jeho jednoduché přístupnosti je ve stejný moment potřeba ochraňovat novináře a bojovat proti dezinformacím, čehož se často paradoxně dosahuje formou regulací zmíněných hodnot demokracie.⁷

Technologie je zneužitelná podobně jako vše na světě. Jakým způsobem s ní vynaložíme je pouze na nás lidech a zvoleném přístupu. Ve světě můžeme vidět několik úkazů jejího zneužití za účelem dosažení svých cílů a s absolutním přehlédnutím etiky. Případovou studií této bakalářské práce je Cambridge Analytica (CA) & Facebook skandál, kde Facebook neprávem uvolnil velké množství dat společnosti CA, která následně byla obviněna ze zneužití dat k ovlivnění voličů v rámci oficiální kampaně *Vote Leave*. Jednalo se o hrubé porušení základních principů demokracie a tento čin se stal jedním ze stěžejních impulzů pro zavedení opatření týkajících se ochrany osobních dat nejen v rámci Evropské unie (EU).⁸ S těmito problémy se však potýká mnoho dalších etablovaných demokratických zemí světa. Příkladem mohou být americké prezidentské volby z roku 2016, kde došlo k úniku a zneužití dat několika milionů obyvatel nebo nedostatečná kybernetická zabezpečení v Brazílii, která vedla již k několika únikům dat a čelila mnoha útokům hackerů.⁹

1.2. Volby a digitalizace

Jedním ze základních rysů demokratické společnosti je volební systém a s tím spojené politické strany. Volby musí být svobodné a spravedlivé, přičemž svoboda vyjadřuje nepřítomnost nátlaku a spravedlnost poté znázorňuje rovnost pro voliče

⁶ Klaus Schwab, *La cuarta revolución industrial* (Debate, 2017), 23-25.

⁷ Zacher, „Technology and a New International Distribution of Power“, 35-36.

⁸ Klara Lee, „How effective were regulations after Cambridge Analytica“, *Rightly*, 17. září 2020, <https://right.ly/our-views-and-opinions/how-effective-were-regulations-after-cambridge-analytica/> (staženo 18. listopadu 2022).

⁹ Breno P. Medeiros, Joe Devanny a Luiz R. F. Goldoni, „The rise of cyber power in Brazil“, *Revista Brasileira de Política Internacional* 65, č. 1 (1. července 2022), <https://doi.org/10.1590/0034-7329202200113> (staženo 18. listopadu 2022).

i volené.¹⁰ I přes tento fakt technologie a sociální média stále více ovlivňují volby a ohrožují zmíněné hodnoty. Razantně usnadněný přístup uživatelů sociálních sítí k veškerým informacím utváří prostor také cíleným kampaním, které mohou být vzhledem k absenci konkrétních regulací zneužívány za účelem neetického přesvědčování k jedné či druhé straně.

Mezi klíčové akce v rámci adaptace volebního systému s digitálními médii, a především za účelem zachování svobodných a rovných voleb patří zejména navrhování právních předpisů, které zajistí větší transparentnost v oblasti „politické reklamy“, tj. sponzorovaného politického obsahu. Dále by měla být tato činnost doprovázena podpůrnými opatřeními a pokyny pro politické strany a členské státy Evropské unie. Důležitá je také vzájemná koordinace mezi členskými zeměmi. Spolupráce s cílem čelit hrozbám pro volební systémy zaštiťována EU by se měla projevovat uskupením expertních týmů ve všech zemích a vzájemné podpoře. Tato opatření a další jsou již také zahrnuty v Akčním plánu pro evropskou demokracii přijatém Evropskou komisí na konci roku 2020.¹¹

Rychlejší koordinace lidí a nízké náklady jsou považovány za hlavní výhody zapojení digitálních médií do politických kampaní. Zisk osobních dat pro šíření zpráv a informací nikdy nebylo jednodušší.¹² Názorným příkladem může být nápad realizován kampaňovou organizací *Vote Leave* ve Velké Británii během referenda o setrvání v Evropské unii. Kampaň ještě před referendem oznámila soutěž o výhru 50 miliónů liber pro toho, kdo správně předurčí vítěze všech 51 zápasů fotbalového šampionátu Euro 2016. Ačkoliv byla pravděpodobnost úspěšného typu mizivá, dotazník vyplnilo více než 120 000 respondentů a poskytlo tak významný nárůst kontaktů ve prospěch kampaně *Vote Leave* zcela zdarma.¹³ Později byla tato data zneužita také k rozeslání přibližně půl milionu textových zpráv v den voleb s připomínkou jít odvolit.¹⁴

Donaldovi Trumpovi se pro změnu podařilo využít sociální síť Twitter k proměně z televizní osobnosti v prezidentského kandidáta Republikánské strany v roce 2016. Jeho

¹⁰ Sylvia Bishop a Anke Hoeffler, „Free and Fair Elections: A New Database“, *Journal of Peace Research* 53, č. 4 (2016): 608–16, <http://www.jstor.org/stable/43920613> (staženo 25. listopadu 2022).

¹¹ SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ o evropském akčním plánu pro demokracii, *Evropská komise* 108 final, 8. března 2022.

¹² Andreas Jungherr, Gonzalo Rivero a Daniel Gayo-Avello, *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 35-38.

¹³ Tim Shipman, *All Out War: The Full Story of Brexit*, (London: William Collins, 2016). 45-50.

¹⁴ Dominic Cummings, „On the Referendum #22: Some Basic Numbers for the Vote Leave Campaign“, Dominic Cummings's Blog, <https://dominiccummings.files.wordpress.com/2017/01/20170130-referendum-22-numbers.pdf> (staženo 14. 1. 2023).

kontroverzní tweety o imigrantech a jiné očerňující jeho odpůrce se zcela neslučovaly se zásadami a etickým protokolem kampaně. I přesto se mu podařilo díky viditelné veřejné interakci namísto odsouzení získat dokonce pozici pro posuzování vhodnosti těchto příspěvků.¹⁵ Zmíněné výhody digitální kampaně jsou, jak můžeme vidět, také snadno zneužitelné. V kombinaci se zvýšenou viditelností interakcí veřejnosti prostřednictvím komentářů, blogů, veřejných výměn názorů nebo zveřejňováním příspěvků právě na sociálních sítích jako je Facebook a Twitter je zavedení regulujících opatření kritické a žádoucí.

Média vždy hrála jednu z klíčových rolí v rámci politických kampaní, od tradičních médií, jako jsou noviny a rozhlasové vysílání, až po moderní média, jako jsou blogy nebo televize. Jejich dosah byl však omezený a oslovit velkou skupinu lidí s konkrétním zaměřením se podařilo velmi účinně teprve až sociálními sítím, čímž zásadním způsobem proměnily průběh kampaní posledních několika let. Jejich zapojení má mnoho pozitiv jako například levnější a efektivnější způsob fungování politické reklamy. Pro voliče jsou politici nyní mnohem přístupnější díky možnosti vyvolání jakékoliv diskuze online a každodenní interakcí spojenou s informovaností takřka o každém kroku, mají možnost voliči vidět také osobnější stránku politika. Spolu se vzestupem sociálních sítí přicházejí zároveň i nevýhody. Tyto platformy například značně usnadňují rychlé a neregulované šíření falešných informací, vytváření stínových profilů, které slouží pouze k rozpoutání nenávistných diskusí či dehonestování protivníka. Síť také utváří skrýš a dodávají odvalu těm, kteří využívají možnost anonymity. Tato funkce může být považována za pozitivní i negativní v závislosti na jejím využití.¹⁶ Pro účely této práce je pochopení zapojení sociálních sítí v rámci politických kampaní či hnutí stěžejní vzhledem k jejich významné roli v rámci zvolené případové studie. Z toho důvodu v následujících podkapitolách uvádím konkrétní příklady jejich využití a předkládám možné výsledky.

1.3. Proměna narativu: vliv digitalizace na demokracii

Podíl digitální technologie na proměně demokracie a společnosti po celém světě rozděluje populaci na dva zcela opačně smýšlející tábory. Zatímco na jedné straně jsou optimisti, kteří považují digitalizaci a její technologie za přínosné, druhá strana vykazuje

¹⁵ Joshua Green, *Devil's Bargain: Steve Bannon, Donald Trump, and the Storming of the Presidency*, (New York: Penguin Press, 2017), 218.

¹⁶ Jenna Rowen-Delson, „How Social Media Impacts Politics“, *Institute for Youth in Policy*, 10. srpna 2021, <https://yipinstitute.org/article/how-social-media-impacts-politics> (staženo 23. dubna 2023).

značné obavy a poukazuje na její alarmující roli v rámci demokratizace.¹⁷ V průběhu let proběhlo několik hnutí, která byla značně ovlivněna digitalizací a můžeme je tedy považovat za milníky proměny pohledu na danou problematiku.

Odborná veřejnost reaguje na zapojení digitalizace do procesů demokratických změn různě. Ve dvou aspektech se však do jisté míry shodují všichni. Za první, pozitiva vyplývající z vlivu komunikačních technologií jsou značně omezena možností využití platform autoritářskými vládami pro antidemokratické účely. A za druhé, technologie je možné považovat pouze za jeden díl skládačky. Pro dosažení vytyčených cílů je zapotřebí zapojení lidí v místě, utvoření kolektivní aktivity a pouhé využití digitálního prostoru není dostačující.¹⁸ Závěrem, narativ vlivu digitalizace na demokracii prošel v průběhu 21. století, kdy byl zaznamenán doposud největší vzestup technologií, několika obměnami. Z prvotního optimistického pohledu na danou věc přešla společnost do skeptické fáze a nyní se potýká s hlasy zdůrazňujícími obavy o demokracii v digitálním věku.¹⁹

1.3.1. Optimistický postoj

Optimisté věří, že sociální média umožní úspěšně řešit výzvy kolektivního jednání a organizace. Tímto způsobem posílí vyzyvatele politického statu quo a zároveň lidem na okraji současné politiky zprostředkují přístup k moci. Tento proces je vnímán z jejich strany jako oživující pro samotnou politiku, aby byla zejména více reaktivní na očekávání či názory obyvatel.²⁰

V prosinci roku 2010 vypukla vlna masivních protestních hnutí na Blízkém východě, později též označována jako „arabské jaro“. Kromě vzplanutí naděje pro demokratický svět v podobě možného pádu do té doby pevně ukotvených autokratických režimů v těchto lokalitách, tato hnutí vyvolala zprvu silně pozitivní ohlas vůči technologiím.²¹ Důvodem bylo využívání sociálních sítí jako Facebook či Twitter převážně mladými lidmi k domlouvání termínů protestů nebo využívání YouTube jako platformy pro zprostředkování aktuálního dění celému světu. Pozitivní dojem z využití těchto technologií bohužel opadl stejně rychle, jako uhasla naděje v demokratizaci těchto států.

¹⁷ Sheilla Allison, „The role of digital media in effecting democratic change“, *Journal of Applied Youth Studies* 2, č. 3 (14. března 2018): 18–31, <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.431606904260407> (staženo 23. dubna 2023).

¹⁸ Sheilla Allison, „The role of digital media in effecting democratic change“, 18–31.

¹⁹ *Ibid.*, 32.

²⁰ Jungherr, *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy*, 21.

²¹ Jessi Hempel, „Social media made the Arab Spring but couldn't save it“, *Wired (Business)*, 26. ledna 2016, <http://www.wired.com/2016/01/social-media-made-the-arab-spring-but-couldnt-save-it> (staženo 18. listopadu 2022).

Ukázalo se, že sociální média a technologie jsou pouze nástroj, který funguje dle nastavení daným uživatelem, jsou snadno zneužitelná a je otázkou, zda se kvůli nim cesta k demokracii spíše, než zjednoduší, neztíží. Zneužití těchto platforem bylo viditelné obratem, když například tzv. „Islámský stát“²² využil jejich funkcí k rekrutování či propagandě. Výsledkem demokratizační vlny v arabských zemích bylo silné zklamání v podobě dosáhnutí demokratického režimu pouze v jednom z 16 zapojených států, jímž se stalo Tunisko. Protesty trvaly až do roku 2012.²³

Dalším úkazem vlivu digitalizace na demokracii je Slunečnicové hnutí, které probíhalo mezi 18. březnem a 10. dubnem 2014 na Tchaj-wanu.²⁴ Hlavním důvodem demonstrací byla obchodní dohoda usnadňující příliv investic v sektoru služeb mezi Tchaj-wanem a Čínskou lidovou republikou (ČLR). Demonstranti se obávali, že se Tchaj-wan prostřednictvím těchto dohod stane ekonomicky a politicky příliš závislým na ČLR a postupně tím ztratí svrchovanost. Demonstrujícími byli převážně studenti a participace na protestech se pohybovala zprvu v počtech pár stovek, avšak po zapojení sociálních sítí a dalších platforem pro sdílení harmonogramu akcí aj., počty rapidně stouply k tisícům.²⁵ Protestující si velmi dobře uvědomovali také potřebu mezinárodního přesahu hnutí. Zahraniční sledovanost, kterou získali právě díky rychlosti šíření zpráv a daleko širším dosahu digitálních platforem v komparaci se zastaralým tiskem nebo jinými formy kampaní, hrála klíčovou roli v úspěchu tohoto hnutí.²⁶

1.3.2. Pesimistický postoj

Pesimisté se naopak obávají, že sociální média mohou být použity etablovanými společnostmi k omezování svobod. V tomto pohledu slouží média zejména mocným tím, že umožňují lépe ovládat nebo manipulovat veřejnost. V poslední době upozorňují pesimisté i na možnost využití těchto technologií jako argumentu proti demokracii jako celku, namísto zpochybnění pouze jejího aktuálního provedení. Celkově by tyto skutečnosti mohly přispět

²² Islámský stát je radikální islámská teroristická organizace původem z Iráku, která v roce 2014 na dobytém území části států Iráku a Sýrie vyhlásila samostatný Islámský stát. Mezinárodně není tento stát uznán žádným jiným státem. Jeho stoupenci označují území za chalífát a nárokuje si náboženskou autoritu nad všemi muslimy na světě. (CNN, 2014)

²³ Sheilla Allison, „The role of digital media in effecting democratic change“, 18–31.

²⁴ Josh Horwitz, „Taiwan’s newest politicians include a rock star and an aboriginal activist“, *Quartz*, 18. ledna 2016, <https://qz.com/596669/taiwans-newest-politicians-include-a-rock-star-and-an-aboriginal-activist> (staženo 18. listopadu 2022).

²⁵ Vincent Y. Chao, „How technology revolutionized Taiwan’s Sunflower Movement“, *The Diplomat*, 15. dubna 2014, <http://thediplomat.com/2014/04/how-technology-revolutionized-taiwans-sunflower-movement> (staženo 18. listopadu 2022).

²⁶ Mark Harrison, „The Sunflower Movement in Taiwan“, *The China Story*, 18. dubna 2014, <https://www.thechinastory.org/2014/04/the-sunflower-movement-in-taiwan> (staženo 25. listopadu 2022).

k oslabení demokracie a omezení kontroly nad extrémními a protidemokratickými silami v možnosti dostat se k moci.²⁷

Například na jaře roku 2016 vrcholily ve Velké Británii kampaně obou stran připravujících se na referendum o jedné z nejdůležitějších otázek v dějinách Britů: „Mělo by Spojené království zůstat členem Evropské unie nebo Evropskou unii opustit?“. Kampaň *Vote Leave* měla o něco těžší přístup ke kontaktům pro propagování svého stanoviska. Z toho důvodu využila jako první kampaň místa, kde se názory, které prezentovala, již vyskytovaly. Jednalo se o facebookové stránky euroskeptiků. Na tyto stránky spustila kampaň *Vote Leave* cílené reklamy a uživatele, kteří na stránky zareagovali funkcí „to se mi líbí“ se pokusila přimět k registraci do databáze kampaně. V rámci zneužití sociálních sítí došlo k tomu, že Facebook skrze reklamu povolil kampani identifikovat uživatele, kteří nijak nezareagovali na stránky ani reklamu, avšak sdíleli podobné charakteristiky jako ti, kteří stránky sledovali.²⁸

1.4. Nástroje pro ochranu dat a digitální práva v rámci EU

Na viditelný vzestup technologií reagovala Evropská unie poprvé teprve v roce 2010 vytvořením *Digitálního programu pro Evropu*. V rámci tohoto programu byla stanovena klíčová úloha informačních a komunikačních technologií při dosahování evropských cílů. Agendu následně v roce 2015 doplnila a rozvinula *Strategie pro jednotný digitální trh* zabývající se třemi hlavními pilíři, jejichž cílem bylo primárně zajištění spravedlivého, otevřeného a bezpečného digitálního prostředí. Dále v roce 2020 byla vytvořena druhá pětiletá strategie opřená o tyto oblasti: technologie, které fungují pro lidi, spravedlivá a konkurenceschopná ekonomika a otevřená, demokratická a udržitelná společnost. O rok později v roce 2021 byla doplněna digitální agenda o *Digitální kompas* představující konkrétní strategický plán do roku 2030 v oblasti digitalizace.²⁹ Problematika transformace demokracie a adaptace politických kampaní v rámci digitalizace detailně popisuje dokument nazýván *Akční plán pro demokracii*. Ten byl přijatý Evropskou unií až v roce 2020.³⁰ Ke všem jmenovaným krokům se odkazuje poté *Prohlášení o digitálních právech a zásadách*. Znění prohlášení připomíná všechna příslušná práva v souvislosti

²⁷ Jungherr, *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy*, 21.

²⁸ Ibid., 7.

²⁹ Christina Ratcliff, Barbara Martinello a Vasileios Litos, „Digitální agenda pro Evropu“, *Evropský parlament*, červenec 2022, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/64/digitalni-agenda-pro-evropu> (staženo 25. listopadu 2022).

³⁰ SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ o evropském akčním plánu pro demokracii, *Evropská komise* 108 final, 8. března 2022.

s digitální transformací a mělo by sloužit jako reference pro podniky a další zúčastněné strany, které vyvíjejí a zavádějí nové technologie. Prohlášení by rovněž mělo být vodítkem pro tvůrce politik při úvahách o jejich vizi digitální transformace.³¹

Odděleně od doposud uváděných dokumentů a strategických plánů EU v roce 2018 vstoupil v platnost nejpřísnější právní předpis o ochraně soukromí a bezpečnosti na světě „Obecné nařízení o ochraně osobních údajů“ tzv. *GDPR*. Toto nařízení zaktualizovalo a zmodernizovalo zásady stanovené ve směrnici o ochraně údajů z roku 1995. Jednalo se o jeden z přelomových okamžiků v oblasti ochrany soukromí v digitálním světě a jeho působení pocítil do jisté míry každý občan Evropské unie. Obecné nařízení o ochraně osobních údajů vymezuje zejména základní práva fyzických osob v digitálním věku. Dále také povinnosti zpracovatelů údajů, metody zajištění souladu a sankce pro osoby, které porušily pravidla.³²

Na první pohled působí množství dokumentů jako dostačující reakce na vzestup technologií a vlivu digitalizace v porovnání s jinými problematiky. Cíle však zatím nebyly dosaženy a jedná se pouze o výhled do budoucna. S ohledem na fakt, že těmto úskalím čelí demokracie již minimálně dvě dekády, se považují mezi odbornou veřejností reakce Evropské unie za pomalé a namísto prevence a předcházení potíží, jsou regulace či jiná opatření zaváděna častěji jako důsledky již vzniklých problémů. Více se tomuto tématu věnuji v závěrečné třetí kapitole této bakalářské práce.³³

³¹ European Declaration on Digital Rights and Principles, *Evropská komise*, 15. března 2023.

³² Obecné nařízení o ochraně údajů, *Evropská Rada*, 1. září 2022.

³³ Janosch Delcker, „Why can't Europe's richest country go digital?“, *Deutsche Welle*, 16. července 2021, <https://www.dw.com/en/germany-and-digitalization-why-cant-europes-richest-country-get-up-to-speed/a-58273979> (staženo 15. listopadu 2022).

2. Cambridge Analytica & Facebook skandál

Vyšetřování Úřadu informačního komisaře (ICO) týkající se obvinění Cambridge Analytica i Facebooku byla ukončena více než čtyři roky po osudném referendu o brexitu dne 2. října 2020. Závěry vyšetřování byly prezentovány parlamentu Spojeného království hlavní vyšetřovatelkou Elizabeth Denham. S ohledem na zánik společnosti Cambridge Analytica a médií hromadně šířící se přesvědčivou zprávu o zapojení této společnosti do kampaně jsou samotné závěry při nejmenším překvapivé. Významným milníkem dané problematiky bylo i zapojení sociálních sítí, a to především Facebooku. Jeho role v rámci kampaně je nezpochybnitelná a pochybení potvrzeny nejen závěry vyšetřování ICO.

Druhá kapitola této práce v úvodu představuje hlavní aktéry vybrané případové studie a přibližuje průběh kampaní obou stran. Důraz je kladen na klíčové argumenty kampaní *Vote Leave* a *Britain Stronger in Europe*. Jádrem celé kapitoly je poté objasnění skandálu Cambridge Analytica & Facebook. Tato část posuzuje a porovnává důsledky pro obě společnosti a poukazuje na nejasnosti spojené se skandálem. Závěrem této kapitoly je kvalitativní obsahová analýza svědectví zakladatele Facebooku Marka Zuckerberga před Evropským parlamentem. Samotné svědectví je pro účely práce stěžejní, jelikož právě role zapojení sociálních sítí v rámci kampaně byla jedním z nejefektivnějších a nejvlivnějších nástrojů pro dosažení cílů kampaně.

2.1. Hlavní aktéři případové studie

Pro pochopení dané případové studie, která dostala název Cambridge Analytica skandál je zapotřebí představit hlavní aktéry zapojené do případu. V této části tedy představím společnosti, které hrály nejdůležitější roli a jejichž kroky budou dále v práci analyzovány. I přesto, že se pro skandál vžilo pojmenování pouze podle jména jedné společnosti, celá kauza se týkala mnohem širšího spektra technologických společností, z nichž některé se dokonce řadily a nadále řadí mezi tzv. „Tech Giants“. Je pozoruhodné, že právě Cambridge Analytica, která byla tiskem i veřejností odsouzena nejvíce, což se projevilo i jejím zánikem v roce 2018, nebyla na rozdíl od Facebooku a dalších aktérů o dva roky později v závěrech vyšetřování ICO penalizována a zároveň došla komise k závěru, že Cambridge Analytica nebyla vůbec zapojena do referenda o brexitu.

CAMBRIDGE ANALYTICA LTD (CA)

Britská společnost Cambridge Analytica Ltd. byla založena v roce 2013 jako dceřiná

společnost výzkumné organizace SCL Group a zaměřovala se na poradenství v oblasti politických kampaní. Konkrétně pro kampaně zpracovávala průzkumy spotřebitelů, cílenou reklamu a další služby související se shromažďováním dat klientů z oblasti politiky i velkých firem. Republikánský miliardář Robert Mercer daroval společnosti 15 milionů dolarů na podporu prezidentských kampaní senátora Teda Cruze a později také Donalda Trumpu.³⁴ Nejvýraznější osobností v souvislosti se skandálem se stal tehdejší výkonný ředitel CA Alexandr Nix, kterému byl v roce 2020 udělen zákaz výkonu funkce ředitele po dobu 7 let. Důvodem pro udělení tohoto zákazu bylo z jeho strany umožnění společností nabízet potenciálně neetické služby. Jednalo se úplatkářství, získávání informací k diskreditaci politických oponentů, anonymního šíření informací v politických kampaních a další.³⁵

SCL GROUP (SCL)

Tato strategická komunikační společnost vznikla v roce 2005 a byla využívána vládou ve Spojených státech amerických i Velké Británii během válek v Afghánistánu a Iráku. Dále se angažovala zejména v politických kampaních a volbách rozvojových zemí. Její prvotní cíl byl boj proti teroristickým organizacím a narušení zpravodajských služeb nepřítelů v konfliktních oblastech. Ekonomický model společnosti byl založen na dobývání znalostí z databází tzv. data mining a data analýze s cílem ovlivnit volební chování prostřednictvím reklamy na sociálních sítích či dalších digitálních platformách. SCL Group ukončila svou činnost v roce 2018 jako následek skandálu Cambridge Analytica.³⁶

AGGREGATE IQ (AIQ)

Také kanadská technologická a poradenská společnost AggregateIQ založená v roce 2013 využívala v rámci svého ekonomického modelu data miningu a analýzy dat pro cílenou reklamu. V roce 2016 najala kampaň *Vote Leave* společnost AIQ, aby vytvořila cílené reklamy zaměřené na potenciální voliče za účelem sdílení na sociální síti Facebook. AIQ použila data shromážděná kampaní *Vote Leave* a následně také zveřejnila své výsledky

³⁴ David Ingram, „The fact box: Who is Cambridge Analytica and what does it do?“, *Reuters*, 20. března 2018, <https://www.reuters.com/article/us-facebook-cambridge-analytica-factbox-idUSKBN1GW07F> (staženo 12. prosince 2023).

³⁵ Rob Davies, „Former Cambridge Analytica chief receives seven-year directorship ban“, *The Guardian*, 24. září 2020, <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/sep/24/cambridge-analytica-directorship-ban-alexander-nix> (staženo 12. prosince 2023).

³⁶ Ellen Barry, „Long Before Cambridge Analytica, a Belief in the 'Power of the Subliminal'“, *New York Times*, 20. dubna 2018, <https://www.nytimes.com/2018/04/20/world/europe/oakes-scl-cambridge-analytica-trump.html> (staženo 12. prosince 2022).

na Facebooku. Komisaři pro ochranu soukromí později zjistili, že *Vote Leave* pochybila při předání informace respondentům o možnosti sdílení jejich osobních dat s Facebookem. AIQ si zároveň neověřilo, že má kampaň právo tyto informace použít a veškerá data zpracovala, čímž porušila kanadské zákony pro ochranu soukromí.³⁷

FACEBOOK (FB)

Facebook je sociální síť, kterou v roce 2004 založili studenti Harvardské univerzity Chris Hughes, Andrew McCollum, Dustin Moskovitz, Eduardo Saverin a Mark Zuckerberg. Jedná se o nejpoblárnější sociální médium na světě s 2,96 miliardami aktivních uživatelů měsíčně. V průběhu let byla společnost zapojena do několika skandálů týkajících se porušování soukromí a neoprávněného sdílení dat. Hlavním důvodem, proč je společnost i nadále součástí těchto skandálů je fakt, že hlavním příjmem této sítě je právě cílená reklama. Následkem skandálu Cambridge Analytica v rámci kampaně o brexitu byla pro Facebook pokuta udělená ICO ve výši £500,000.³⁸ Výkonný ředitel Mark Zuckerberg později vypovídal před parlament Evropské unie. V roce 2021 byl například také předvolán před americký Kongres vypovídat z důvodu útoku na Kapitol uskutečněného 6. ledna 2021.³⁹

2.2. Pozadí události

V této kapitole se budu zabývat průběhem kampaně, strategií a klíčovými argumenty obou stran z pohledu odborné veřejnosti. I přesto, že výsledek referenda se zaryl do povědomí široké veřejnosti, málokdo ví, jaký průběh k němu vedl. Právě kampaň předcházející volbě má přitom bezpochyby významný podíl na samotném výsledku.

Dne 23. června roku 2016 se konalo historicky již druhé referendum o setrvání Spojeného Království v Evropské unii. Tento den se stal osudným nejen pro Velkou Británii, ale také pro celý svět, jelikož dopady brexitu pronikly takřka do všech odvětví. Zásadní proměna s ohledem na výsledek čekala i Evropskou unii, která tímto přišla o vysoce postavenou členskou zemi. Ačkoliv odborná veřejnost i průzkumy předpovídaly

³⁷ David Ljunggren, Data firm broke Canadian privacy laws with involvement in Brexit, U.S. campaigns – probe, *Reuters*, 26. listopadu 2019, <https://www.reuters.com/article/uk-canada-aggregateiq-idINKBN1Y02DC> (staženo 15. prosince 2022).

³⁸ Elizabeth Denham (Information Commissioner's Office). Letter to: Julian Knight (Digital, Culture and Media and Sport Select Committee), 2. října 2020, https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/2618383/20201002_ico-o-ed-l-rtl-0181_to-julian-knight-mp.pdf (staženo 15. prosince 2022).

³⁹ Craig Timberg, Elizabeth Dwoskin a Reed Albergotti, „Inside Facebook, Jan. 6 violence fueled anger, regret over missed warning signs“, *Washington Post*, 22. října 2021, <https://www.washingtonpost.com/technology/2021/10/22/jan-6-capitol-riot-facebook/> (staženo 21. prosince 2022).

obdobný výsledek jako v roce 1975, kdy se většina Britů rozhodla podpořit setrvání v EU, opak byl pravdou a 51,9 % voličů podpořilo volbu odchodu z unie. Jednalo se o zcela nečekaný výsledek, na který nebyla připravena především samotná Británie a její vláda. Odraz této nepřipravenosti jsme měli možnost pozorovat při následném nekonečném vyjednávání brexitové dohody mezi Velkou Británií a Evropskou unií. Viditelný byl a stále je i vnitřní rozkol mezi jednotlivými regiony Spojeného království. Uvedená jednání mezi Británií a EU byla završena po čtyřech letech konečně 24. 12. 2020 tzv. „Dohodou o brexitu“.

2.2.1. Vypsání referenda

V roce 2015 vyhrála volby Konzervativní strana v čele s Davidem Cameronem. Tento úspěch však předcházela dlouhá cesta protkaná sliby a proměny přístupu k různým frakcím přímo ve straně. Stěžejní slib v podobě vypsání referenda vyslovil David Cameron poprvé v roce 2013 ve svém projevu o vizi Spojeného Království jako součásti Evropské unie. Jeho myšlenkou bylo reformovat Evropskou unii a vyjednat „novou spravedlivější dohodu pro Spojené Království“.⁴⁰ Jednalo se tedy spíše o politický tah, jak zabránit vzrůstajícímu odchodu členů a voličů Konzervativní strany k euroskeptické UKIP, a zároveň se tímto postojem vymezoval vůči Liberální straně, která byla jasně proti vypsání referenda. Ačkoliv příslib vypsání referenda zajistil Cameronovi vítězství ve volbách, jeho výsledek mu přivodil také politický pád.⁴¹

Ještě před ustanovením data referenda vyjednal David Cameron dohodu o reformě EU ve vztahu k Velké Británii. Jednalo se ujednání dalších výjimek pro Velkou Británii ze strany EU, přičemž dohoda se soustředila především na vysoký podíl imigrantů z EU, který byl vnímán v té době jako nejpalčivější problém. Evropská unie vzhledem ke svým zásadám neumožnila přímé snížení imigrace, avšak potvrdila možnou regulaci sociálních benefitů ve Velké Británii vůči nim, což by podle zastánců dohody vedlo k demotivaci přílivu dalších imigrantů.⁴² Dohoda měla na domácí scéně velké množství kritiků, kteří zpochybňovali její přínosy, a jediným východiskem pro danou situaci pro ně byl odchod z EU. Platnost dohody byla zároveň podmíněna úspěchem zastánců setrvání v Evropské unii v rámci referenda. Navzdory vši kritice nové dohody vyjednané Davidem Cameronem bylo

⁴⁰ David Cameron, „Full text of Cameron’s speech“, *Financial Times*, 23. ledna 2013, <https://www.ft.com/content/259ef844-653d-11e2-a3db-00144feab49a> (staženo 21. prosince 2022).

⁴¹ Kenneth A. Armstrong, *Brexit Time: Leaving the EU - Why, How and When?* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 25.

⁴² *Ibid.*, 34, 74.

ustanoveno datum referenda na 23. června 2016.⁴³

Díky zákonu o politických stranách, volbách a referendu z roku 2000 byla ustanovena nezávislá volební komise. Ta se zabývala zejména formulací volební otázky, přičemž prioritou pro ni bylo zajištění její plné neutrality a srozumitelnosti. Původní formulace otázky „Should the United Kingdom remain a member of the European Union? ,Yes/No“ navržená vládou byla obviněna ze zaujatosti nejprve stranou UKIP a následně byla tato zaujatost potvrzena také komisí. Problém byl v nezakomponování slova „leave“. Otázka tak dle výzkumů, které komise provedla, stranila zastáncům setrvání v Evropské unii, jelikož lidé měli tendenci při této formulaci odpovídat kladně. Z toho důvodu byla referendová otázka (viz obr. 1) upravena a její výsledná podoba byla následující: „Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?“⁴⁴

Vote only once by putting a cross ☒ in the box next to your choice
Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?
Remain a member of the European Union ☐
Leave the European Union ☐

Obrázek 1 - Hlasovací lístek: Referendum o členství Spojeného království v EU

Zdroj: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/05/17/the-brexit-referendum-question-was-flawed-in-its-design/>

2.2.2. Klíčové argumenty kampaně Vote Leave

Kampaně *Vote Leave* byla zvolena jako oficiální platforma, která usilovala o brexit. Získat tento status bylo zcela zásadní, jelikož z něj pramenila spousta dalších výhod jako například získání grantu ve výši 600 000 liber, bezplatná distribuce kampanových materiálů či možnost přednostní účasti v televizních a rádiových debatách. Maximální limit na útratu byl poté završen na 7 miliónů liber. Tváří *Vote Leave* byl bývalý londýnský starosta a britský premiér v letech 2019 – 2022 Boris Johnson, avšak tvůrcem celé strategie byl tehdy nepříliš známý politický stratég a poradce Dominik Cummings. Právě on stojí za vytvořením sloganu „Take back control“ a vedením celé kampaně. Hlavním konkurentem

⁴³ Vaughne Miller, „UK's EU reform negotiations: the Tusk package“, *House of Commons Library*, (9. února 2016): 15-29, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7497/CBP-7497.pdf> (staženo 21. prosince 2022).

⁴⁴ Armstrong, *Brexit Time: Leaving the EU - Why, How and When?*, 45-53.

oficiální platformy byl poté bývalý předseda UKIP Nigel Farage, který podporoval iniciativu „Grassroots Out“.⁴⁵

Klíčové argumenty kampaně *Vote Leave* byly již delší dobu součástí nejrůznějších debat. Dalo by se tedy říct, že představitelé kampaně tyto myšlenky daly pouze dohromady a potenciálním voličům je předaly ve srozumitelné podobě. Pro voliče byly klíčové dva body, a to stále vzrůstající počet imigrantů ve Velké Británii a dopady na britskou ekonomiku. V případě argumentů ekonomické povahy zastánci brexitu nejprve vyčíslili, kolik je přibližně týdenní, měsíční či roční výše příspěvků do fondů EU a následně předložili, co vše by mohlo být za tuto částku investováno na domácí scéně. Tato taktika se ukázala být velmi účinná a v lidech částka 350 miliónů liber týdně, odevzdaná nenávratně Evropské unii, vzbuzovala nenávist a touhu po změně.⁴⁶ Bylo tomu tak zejména z důvodu velmi slabého povědomí Britů o fungování Evropské unie. Velká Británie byla v té době největším čistým přispěvatelem do fondů EU.⁴⁷ Je nutné však podotknout, že kampaň zcela opomíjela fakt, že velká část těchto peněz se navracela Velké Británii například skrze tzv. britský rabat, který byl vyjednáán v roce 1984 či formou zemědělských dotací a grantů. Skutečná částka vytyčeného příspěvku je tedy mnohonásobně nižší.⁴⁸

V roce 2015 také vrcholila migrační krize, která přizivila dlouho trvající problém imigrantů ve Velké Británii. Část britské společnosti vnímala přistěhovalectví jako problém, který způsobuje zátěž sociálního systému a veřejných služeb. Nejpálčivější problém se vyskytoval ve zdravotnictví, kde museli Britové čekat stále delší dobu na ošetření a v některých případech dokonce hrozilo vyčerpání finančních prostředků vymezených pro léčbu na úkor místních. Vrcholem bylo pro Brity snižování platů a problematika nalezení práce z důvodu upřednostnění „levných“ imigrantů.⁴⁹ Slogan „Take back control“ tak přímo směřoval na navrácení kontroly hranic do rukou Britů a dalších odvětví. V neposlední řadě jedním z významných argumentů byl vzor v zemích jako Norsko a Švýcarsko, které ačkoliv nejsou členy Evropské unie, využívají nemálo

⁴⁵ Monika Brusenbauch Meislová, „Klíčové argumenty britské kampaně za brexit“, *Ústav mezinárodních vztahů*, (6. června 2016), <https://www.iir.cz/klicove-argumenty-kampane-za-vystoupeni-britanie-z-eu> (staženo 5. ledna 2023).

⁴⁶ Rob Merrick, „Brexit: Vote Leave chief who created £350m NHS claim on bus admits leaving EU could be 'an error'“, *The Independent*, 4. července 2017, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-latest-news-vote-leave-director-dominic-cummings-leave-eu-error-nhs-ps350-million-lie-bus-advert-a7822386.html> (staženo 5. ledna 2023).

⁴⁷ „Why vote leave“, Vote Leave, http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html (staženo 24. ledna 2023).

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Meislová, „Klíčové argumenty britské kampaně za brexit“.

benefitů a mají zajištěn přístup na jednotný trh.⁵⁰

2.2.3. Klíčové argumenty kampaně *Britain Stronger in Europe*

Oproti kampani zastávající brexit měla kampaň obhajující setrvání v Evropské unii jednoduchou cestu k získání oficiální platformy pro vedení. Iniciativa s názvem *Britain Stronger in Europe* byla totiž jedinou kampaní, která se o tento post ucházela. Kampaň sdružovala veškeré hlasy pro setrvání v EU ze strany vlády i opozice. Paradoxem však byla nejednota v této otázce u jednotlivých ministrů. Ačkoliv bylo oficiální stanovisko britské vlády totožné s tím od premiéra, hrozily rezignace hned několika ministrů. Z toho důvodu se rozhodl Cameron pozastavit tzv. kolektivní odpovědnost kabinetu, aby si mohl každý ministr zvolit sám, jakou stranu bude podporovat. Tento krok kritizovalo velké množství zastánců setrvání v EU, jelikož náhle působila vláda navenek nesjednoceně. Ústředním představitelem kampaně *Britain Stronger in Europe* byl labourista Will Straw spolu s žurnalistou Oliverem Craigem, který zároveň vedl komunikační oddělení Davida Camerona.⁵¹

Zastánci setrvání v unii se opírali zejména o ekonomické dopady spojené s odchodem Spojeného království z Evropské unie. Zatímco odpůrci Evropské unie spatřovali výhody v odtržení od společného trhu, zastánci zachování členství alternativy v podobě Norského či Švýcarského modelu odsuzovali za nedostatečné a odvolávali se právě na benefity plynoucí ze soudružnosti a vzájemné pomoci v rámci EU. Důraz kladli také na bezpečí, které Evropská unie poskytuje, sdílení technologií či získání pracovních příležitosti bez větších komplikací v rámci celé Unie. Kampaň také upozorňovala na fakt, že již v současné situaci disponuje Velká Británie řadou výjimek, které se jí podařilo v průběhu členství vyjednat.⁵² Navíc se Davidu Cameronovi podařilo prosadit novou reformní dohodu, která představovala další ústupky Evropské unie vůči Británii a která by v případě setrvání Spojeného království v Evropské unii vstoupila definitivně v platnost. Na druhou stranu právě tato dohoda se stala do jisté míry kamenem úrazu kampaně za setrvání v EU, jelikož premiér soustředil veškerou pozornost právě k ní a jak již bylo zmíněno výše. Dohoda byla velmi silně kritizována euroskeptiky, a to zejména v bodě,

⁵⁰ Armstrong, *Brexit Time: Leaving the EU - Why, How and When?*, 55-60.

⁵¹ Laura Hughes, Steven Swinford a Peter Dominiczak, „EU Referendum: David Cameron forced to let ministers campaign for Brexit after fears of a Cabinet resignation“, *The Telegraph*, 5. ledna 2016, <https://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/eureferendum/12082083/EU-referendum-David-Cameron-gives-ministers-free-vote.html> (staženo 25. ledna 2023).

⁵² „Britain Stronger in Europe“, National Alliance of Women's Organizations, <https://nawo.org.uk/wp-content/uploads/2016/01/Britain-Stronger-In-Europe-Key-Briefings.pdf> (staženo 25. ledna 2023).

kteřý se zabýval imigrací. Odpůrci dohody argumentovali neúčinností metod, které plánoval zavést premiér v rámci sociálního systému. Dle jejich názoru nebylo snížení dávek imigrantům dostačující a jako jediné východisko pro ně bylo obnovení suverenity a získání pravomocí v oblasti regulace imigrace i ze zemí Evropské unie.⁵³

2.2.4. Dramatický závěr kampaně

Tragickým momentem kampaně se stala vražda humanitární pracovnice a britská poslankyně za Labouristickou stranu Jo Coxové, která zastávala pozici setrvání v Evropské unii. Incident se stal 16. června, tedy pouze 7 dní před otevřením hlasovacích místností. Británie byla ten den zcela v šoku, jednalo se o první vraždu politika od roku 1990. V reakci na danou událost byly okamžitě pozastaveny oficiální kampaně obou stran jako vyjádření soustrasti a respektu k rodině Jo Coxové.⁵⁴ Nigel Farage však nezastával obdobný přístup a hned další den ráno vypustil do éteru plakát znázorňující příchozí migranty tmavé pleti v pozadí se sloganem „Breaking Point“. Vlna kritiky se vzedmula vůči plakátu nejen z důvodu nevhodného načasování, ale také kvůli jeho podezřele příznačné podobě s nacistickou propagandou z třicátých let devatenáctého století (viz Obr. 2).⁵⁵

Obrázek 2 - Porovnání plakátu se záběry z Nacistické propagandy

Zdroj: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/nigel-farage-eu-poster-reported-8206561>

2.3. Zneužití dat v rámci kampaně za brexit

Celosvětově uznávaná média The New York Times a The Guardian začátkem roku

⁵³ Armstrong, *Brexit Time: Leaving the EU - Why, How and When?*, 29

⁵⁴ Heather Stewart a Rowena Mason, „Politicians suspend EU campaign after Jo Cox is killed“, *The Guardian*, 16. června 2016, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/16/politicians-suspend-eu-rivalries-after-cox-killing> (staženo 4. února 2023).

⁵⁵ Ed Caesar, „Jo Cox, the Brexit Vote, and the Politics of Murder“, *The New Yorker*, 24. června 2016, <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-politics-of-murder-in-britain> (staženo 5. února 2023).

2017 informovala o skandálu týkajícího se doposud nejzávažnějšího provinění v rámci zneužití osobních dat, přičemž hlavní role v titulcích článků souvisejících s incidentem připadla společnosti Cambridge Analytica a později také sociální síti Facebook. Obě tyto společnosti byly obviněny ze zneužití dat, které zapříčinily ovlivnění výsledku v rámci kampaní, a byla proti nim zahájena investigativní šetření. Konkrétně v návaznosti na tyto mediální zprávy ohlásila Kancelář informačního komisaře (ICO) investigativní šetření týkající se datové analýzy v politických kampaních a v dopise adresovaném parlamentu taktéž potvrdila hlavní komisařka Elizabeth Denham závažnost a komplexnost daného incidentu, jež se odráží i na době zpracování vyšetřování – od března roku 2017 až do října 2020.⁵⁶

Jedním z klíčových prvků vyšetřování se stal neoprávněný přístup k datům prostřednictvím platformy Facebook. Skrze aplikaci, kterou vyvinul Brit Aleksandr Kogan, nazývanou „This is Your digital life“ poskytl Facebook, prostřednictvím zakladatele aplikace, společnosti Cambridge Analytica osobní data nejen uživatelů využívající přímo aplikaci, ale také jejich přátel, jelikož pro účely výzkumu a vylepšení povoloval Facebook shromažďovat v té době také tyto informace a data. Za vyplňování průzkumů byli uživatelé navíc placeni. Jednalo se o únik nejméně 87 miliónů profilů, které byly následně zneužity při amerických prezidentských volbách v roce 2016.⁵⁷ Značná část médií se domnívala, že tato data byla využita také při brexitové kampani, a právě proto také uváděli CA jako hlavního viníka nečekaného výsledku referenda. Nicméně tuto úvahu uvedly na pravou míru čtyři roky po referendu právě závěry vyšetřování ICO, které nenalezly žádný důkaz pro potvrzení dané domněnky. Data získaná aplikací byla navíc převážně od amerických voličů, která byla pro kampaň v Británii nepoužitelná. Elizabeth Denham dokonce přímo uvedla v závěrech, že CA nebylo nijak zapojeno v referendu, a naopak ICO uvalilo penále v té době nejvyšší možné částce £500,000 Facebooku, a to z důvodu neoprávněného uvolnění osobních dat.⁵⁸

Zatímco CA v roce 2018 ukončila svou činnost, Facebook ukončil poslední čtvrtletí roku 2019 historicky nejlepšími výsledky. Firma utržila 21 miliard dolarů, což bylo o 25 %

⁵⁶ Denham, „Letter to Julian Knight“.

⁵⁷ Sam Meredith, „Facebook-Cambridge Analytica: A timeline of the data hijacking scandal“, CNBC, 10. dubna 2018, <https://www.cnbc.com/2018/04/10/facebook-cambridge-analytica-a-timeline-of-the-data-hijacking-scandal.html> (staženo 8. února 2023).

⁵⁸ Denham, „Letter to Julian Knight“.

více než před rokem.⁵⁹ Dopady na Facebook byly s ohledem na závažnost situace minimální. Penále vyčíslená ICO je z důvodu maximálního limitu v porovnání se zisky pro Tech giganta zanedbatelná. Vzrůstající vliv digitalizace zde využil slabiny demokracie, která nestihla reagovat včas a byla poznamenána další trhlinou, která přirozeně vedla k dalším pochybám a obavám o tom, zda je demokracie schopna adaptovat se a držet krok s nezastavitelným vlivem digitalizace. Důležitou roli v tomto případě hrála také média, která značně podpořila pád CA. Právě média utvořila název skandálu a způsobila, že CA byla a i nadále je podle závěrů neoprávněně spojována s referendem o brexitu. Ačkoliv jsou média hlídacím psem demokracie a jejich svobodný hlas, funkce udržování informovanosti veřejnosti o aktuálním dění či kriticky reflektovat zejména oblast politiky je zcela zanedbatelná, je nutno podotknout, že mají ve svých rukou zároveň mocnou zbraň, kterou i zde, ač pravděpodobně neúmyslně, využili a vytvořili milnou představu o referendu po celém světě. Vystává zde tedy otázka regulací médií a tisku, která se však pře s jiným základním principem demokracie – svobodou slova a projevu.

Další obvinění bylo uvaleno na společnost AIQ se sídlem v Kanadě. Tato společnost byla najata oficiální kampaní *Vote Leave* pro tvorbu cílených reklam na voliče, vzbuzovala nicméně určité obavy z důvodu úzkých vazeb na SCL a CA. Faktem je, že společnosti spolupracovaly na několika projektech už v průběhu amerických prezidentských voleb a také ICO potvrdilo tuto úzkou spolupráci. Ve svých závěrech však vyloučilo spekulace o tom, že by se jednalo o jednu společnost, jak bylo poukazováno ze strany podezření. Naznačené propojení CA s kampaní *Vote Leave*, která si AIQ najala pro tvorbu cílených reklam na voliče bylo tedy opět prokázáno jako falešné, na druhou stranu ICO udělil pokutu oficiální kampani *Vote Leave* ve výši £40 000, a to za nevyžádané textové zprávy přímého marketingu. ICO konkrétně zjistilo, že *Vote Leave* odeslalo 212 355 textových zpráv, z nichž 196 154 bylo doručeno, v období od 1. ledna 2016 do 23. června 2016 před referendem o EU. *Vote Leave* zároveň nedokázala poskytnout žádný důkaz o souhlasu s doručenými textovými zprávami, a porušila tak pravidlo 22 nařízení o ochraně soukromí a elektronických komunikacích z roku 2003.⁶⁰ Právě zde se jedná už o přímé zneužití dat a porušení pravidel v rámci kampaně za brexit, které mohlo mít

⁵⁹ „Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2019 Results“, Facebook, 29. ledna 2020, https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_news/Facebook-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2019-Results-2020.pdf (staženo 25. ledna 2023).

⁶⁰ „UK: ICO fines Vote Leave £40,000 for unsolicited text messages“, Data Guidance, <https://www.dataguidance.com/news/uk-ico-fines-vote-leave-%C2%A340000-unsolicited-text> (staženo 24. 3. 2023).

významný vliv na výsledek referenda. V porovnání se skandálem prioritizovaným médii je však povědomí o této skutečnosti ve společnosti opět bohužel chabé.

2.4. Zapojení sociálních sítí

„Personally I think the idea that fake news on Facebook, which is a very small amount of the content, influenced the election in any way — I think is a pretty crazy idea. Voters make decisions based on their lived experience.“

Mark Zuckerberg, listopad 2016

Sociální sítě hrály v brexitové kampani podobně jako ve většině novodobých kampaní klíčovou roli. Právě jejich zapojení, využití jejich funkcí, a především nedostatky vedly ke skandálu později vyšetřovanému několika dalšími orgány a autoritami pro ochranu dat po celém světě. Tato podkapitola konceptualizuje sociální sítě jako prostředek pro předávání informací a jejich souladu s legitimitou ze strany autorit a soudů prostřednictvím kvalitativní obsahové analýzy Zuckerbergova svědectví před Evropským parlamentem. Toto svědectví bylo vyvoláno na základě CA & FB skandálu a během něj se také zakladatel platformy Facebook omluvil zákonodárcům EU za roli své společnosti v podobě umožnění šíření falešných zpráv prostřednictvím platformy a zároveň využití jejich nástrojů k negativnímu ovlivnění výsledku referenda o brexitu. Kapitoly 2.4.1. a 2.4.2. se odkazují v rámci přímých řečí, struktury i analýzy na zaznamenané svědectví Zuckerberga před Evropským parlamentem.⁶¹

2.4.1. Struktura Zuckerbergova svědectví před Evropským parlamentem

Dne 22. května 2018 vypovídal výkonný ředitel a zakladatel Facebooku, Mark Zuckerberg, před Evropským parlamentem 1 hodinu a 28 minut, přičemž výpověď byla rozdělena do šesti fází. V úvodu přednesl předseda Evropského parlamentu Zuckerbergovi negativní externality Facebooku pro uživatele této sítě a demokratickou společnost. Poté následovalo prohlášení Zuckerberga, ve kterém se soustředil na důležitost propojení Evropy a Facebooku. Ve svém projevu zdůraznil naopak pozitivní externality, přidal také omluvu za nedostatečné posouzení dalekosáhlosti jejich zodpovědnosti a v neposlední řadě poukázal na akce a činy, které již byly pro zamezení podobných chyb do budoucna

⁶¹ EURACTIV, „Mark Zuckerberg's full meeting with EU Parliament leaders“, YouTube, 22. května 2018, <https://youtu.be/o0zdBUOrhG8> (staženo 23. dubna 2023).

podniknuty.

Po úvodních prohlášeních z obou stran následovaly dotazy přítomných členů parlamentu, na které reagoval Zuckerberg svou rozsáhlou odpovědí, kterou strukturoval do devíti hlavních témat podle položených dotazů. I přes rozsáhlou, důkladnou a propracovanou odpověď však Zuckerberg vynechal některé konkrétní otázky přítomných. Po svém projevu byl tedy dotazován znovu členy parlamentu například na vynechanou problematiku „stínových profilů“. Namísto odpovědi však Zuckerberg podotkl, že byl přesáhnut dohodnutý časový limit pro svědectví už nyní o 15 minut a chtěl by jej respektovat. Po druhém pokusu naléhání na odpovědi k nezmíněným tématům dodal Zuckerberg: “I’ll make sure we’ll follow up and get you answers to those,” a spolu s tímto výrokem začal také svým chováním a mimikou – odsunutím od stolu či ohlédnutím za sebe – naznačovat, že toto svědectví je u konce a více z něj už přítomní nedostanou. Předseda parlamentu se tedy na základě předchozího příslibu Zuckerberga o poskytnutí odpovědi na nezodpovězené otázky písemnou formou rozhodne svědectví ukončit.

2.4.2. Analýza Zuckerbergova svědectví před Evropským parlamentem

Zuckerberg se snaží ve svém projevu vyvážit negativní a pozitivní externality platformy. Zatímco ze strany politiků jsou znatelné obavy z využití sociálních sítí v rámci kampaní, Zuckerberg považuje užitečnost produktů a služeb Facebooku za výrazně převyšující uvedená minima a při slyšení vyzývá přímo k zdokonalení platformy namísto jejich omezování. Svou omluvou a zavedenými opatřeními zamezujícími obdobné situace do budoucna představuje možnosti těchto zlepšení a snaží se dokázat parlamentu, ale i celé společnosti, že sociální sítě se dokáží přizpůsobit. Otázkou však zůstává, zda se dokáže přizpůsobit také demokracie vlivu nejen sociálních sítí, ale celému procesu digitalizace.

Snahy zdůrazňovat pozitivní externality Facebooku Zuckerberga jsou viditelné v průběhu úvodního monologu i následně během jeho odpovědi na dotazy členů parlamentu. Zaměřuje se na pozitiva nejen pro samotné uživatele aplikace, ale také podniky a ekonomiku. Konkrétně uvádí velmi úspěšný nástroj aplikace v podobě bezprostředního informování uživatelů svého blízkého okolí o bezpečnosti například po teroristických útocích nebo přírodních katastrofách. Jedním z hlavních bodů, který se dále prolíná, po celou dobu jeho výpovědi je poukázání na spokojenost uživatelů při využívání platformy pro komunikaci se svými blízkými a k dalším jiným funkcím,

které platforma nabízí a umožňuje.

Funkci reklamy i přes její negativní dopad v rámci kampaně taktéž považuje na základě výsledků v jiných odvětví za pozitivní. Dokazuje to například na faktu, že díky cíleným reklamám na Facebooku se podařilo náborářům a firmám v Evropě zaměstnat velké množství lidí, a to jen díky využití tohoto nástroje aplikace. Chybu zaznamenanou v případě skandálu CA, ale také ještě dříve během amerických prezidentských debat odmítá na straně nástrojů, které Facebook zprostředkovává. Uznává pouze opožděnou reakci na možnost zneužití těchto nástrojů, jak se i podařilo těmto kampaním. Poznává však, že se tímto poučili a dodává: “Now, we think our responsibility is greater.” Dále ujišťuje přítomné členy parlamentu spolu s celým světem o nadřazenosti bezpečnosti lidí nad zisky společnosti například prohlášením: “Keeping people safe will always be more important than maximizing our profits.”

Celkově Zuckerberg směřuje debatu o zapojení platformy do kampaní a využívání reklamy zde k politickým názorům či agitacím k neutrálnímu postoji Facebooku. Toto dokazuje například na vyjádření k problematice tzv. fake news: “We don’t want to be in a position as Facebook is saying what is true or false. We think that’s not the right position for us to be in.” Consequently, Facebook defers to the findings of fact checkers who assign responsibility to external parties. In case of fake news, Facebook marks it and surrounds it with more content from other angles “so people can have a more rounded view.”

K těmto výrokům je nicméně nutné přistupovat kriticky. Ačkoliv Facebook dokázal vytvořit funkce, které mají pro společnost velmi pozitivní dopady, jeho rizika především v souvislosti s ochranou osobních dat uživatelů jsou značně vysoká. To dokazuje hned několik pochybení na jeho straně včetně uvedeného skandálu v důsledku nedostatečných regulací a absence určitého předcházení těmto problémům. Na druhou stranu ani Evropská unie, která si předvolala Zuckerberga, aby se zpovídal před parlamentem za svá pochybení, nedokázala reagovat včas a efektivně, tak aby zabránila uskutečnění této události. Z toho důvodu se bude práce věnovat v následující kapitole právě regulacím v rámci Evropské unie s důrazem na nově vznikající *Akt o digitálních službách*.

3. Reakce a regulace zneužití osobních dat v rámci Evropské unie

Závěrečná kapitola této bakalářské práce se věnuje analýze současných regulací v rámci Evropské unie a předkládá pohledy ze strany skeptiků i optimistů vůči aktuálnímu stavu pokrytí legislativy ochrany osobních dat. Stěžejním dokumentem pro další směřování Evropské unie a týkající se témata této práce je *Akt o digitálních službách*, který bude zaváděn v průběhu roku 2023 a vejde v platnost začátkem roku 2024. Jeho zavedení je však spojeno s kritickými poznámkami ze strany skeptiků, kteří nepovažují jeho znění za příliš odlišně od již zavedeného klíčového nástroje EU pro ochranu dat – *GDPR*. Optimisté naopak považují tento krok za přelomový v rámci ochrany osobních dat a slibují si od něj značný pokrok v oblasti digitalizace.

Kapitola nejprve nastiňuje právní rámec Evropské unie a následně se zaměřuje detailně na uvedený *Akt o digitálních službách*. Hlavním účelem je zde představit současné regulace sociálních sítí v rámci EU a zároveň zodpovědět vytyčenou výzkumnou otázku v úvodu této bakalářské práce týkající se adekvátnosti současných opatření ochrany osobních dat v EU.

3.1. Současné regulace sociálních sítí v rámci Evropské unie

Pro Evropskou unii je téma digitalizace jedním z několika bodů v rámci aktuální agendy. Součástí toho jsou i regulace sociálních sítí, které byly vyvolány a výrazně upřednostněny nad jinými prioritami právě po skandálu CA & FB. Členské státy EU uznaly ve svém vyjádření k tomuto tématu potřebu posílit, modernizovat a vyjasnit pravidla pro tyto služby s cílem zajistit bezpečnost uživatelů v online prostředí a umožnění růstu inovativních digitálních podniků.⁶²

Právní rámec Evropské unie byl dvě dekády, od roku 2000 až do roku 2020, v zásadě nepozměněn. Jeho revize a aktualizace v kontrastu s rychlostí vývoje sociálních sítí byla tedy žádoucí a nutnou záležitostí. V roce 2020 byla Evropskou komisí představena série opatření týkajících se digitálního prostoru. Tato série zahrnuje *Akt o digitálních trzích* a pro tuto práci zásadní *Akt o digitálních službách*, který zahrnuje opatření týkající se sociálních sítí. Tyto akty byly posléze 4. října 2022 přijaty Radou a Evropským

⁶² „Evropská digitální dekáda: digitální cíle pro rok 2030“, Evropská komise, 22. ledna 2022, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_cs (staženo 4. dubna 2023).

parlamentem.⁶³ Nově regulace zahrnují výrazně lepší správu sociálních sítí, zajišťují přístup k bezpečným produktům a ochranu základních práv uživatele. Z aktu plyne několik povinností pro online platformy jako například uveřejnění počtu aktivních uživatelů do 17. února 2023. Dále musí členské země také ustanovit národní koordinátory digitálních služeb, kteří budou dohlížet na plnění povinností vyplývajících z tohoto nařízení do 17. února 2024. V tento den také nařízení o digitálních službách vejde v platnost.⁶⁴

Počet aktivních uživatelů je stěžejní, jelikož právě podle něj se bude určovat, kolik povinností na platformu bude aplikováno. Pro platformy, které překračují hranici 45 milionu uživatelů je připraveno výrazně více regulací. Jedná se například o rychlejší odstraňování nelegálního obsahu, vlastní analýza rizik, jež vyplývají z fungování jejich algoritmů, publikace informací transparentně a také mnohem srozumitelnější moderování obsahu, který na sítě uživatelé nahrávají. Konkrétně být významně transparentnější v případném blokování a mazání. Platformy budou muset také uživatele informovat o přesných důvodech, proč došlo k zablokování jeho účtu či smazání příspěvku, a umožnit uživateli odvolání, které bude muset řešit skutečný člověk, a nikoliv pouze algoritmus. V neposlední řadě budou muset publikovat, kolik reálných lidí se věnuje moderaci obsahu v daném jazyce.⁶⁵

Akt o digitálních službách dále přímo ovlivní komunikaci v online prostoru a zejména placené reklamy na platformách, jako jsou Facebook a Instagram. Podle odborníků by se nejvíce tato směrnice měla projevit v podobě a cílení reklamy na těchto platformách. Bude větší povinnost oznamovat a poskytovat informace uživatelům, reklama se stane ještě více transparentní, což by mohlo znamenat i odhalení zákulisí jejího nastavení. Dále také bude akt nově vyžadovat, aby sociální sítě nesly přímou odpovědnost za kontrolu obsahu na svých stránkách. Cílená reklama bude navíc zakázána pro nezletilé a nebude povoleno ani používání citlivých údajů, jako je sexuální orientace, náboženství nebo etnická příslušnost. Vznikají tak pravidla, která zajistí odpovědnost, transparentnost a veřejný dohled nad tím, jak online platformy utvářejí informační prostor, v němž se naše celá společnost již dlouho pohybuje.⁶⁶

Spolu s novými regulacemi zavádí akt za nedodržení zákona vysoké pokuty

⁶³ Ibid.

⁶⁴ NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES, *Evropská komise* 825 final, 15. prosince 2020.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

nepřesahující 6 % celkového obrátu online platformy a penále nepřesahující 5 % jejich průměrného denního obrátu.⁶⁷ Tímto však vyvstává zásadní problematika určování toho, co je a není dezinformace, která už má být regulována. Toto téma bylo už nyní v určitých kruzích intenzivně diskutované a například Facebook dokonce vytvořil prostor, kde mohou lidé zjistit a posoudit pro jistotu jaké příspěvky jsou a nejsou korektní pro publikaci na sociálních sítích.⁶⁸

3.2. Postoje k současným opatřením v rámci Evropské unie

Ačkoliv je rozsah *Aktu o digitálních službách* působivý a pokrývá širokou škálu oblastí politik od moderování obsahu přes online reklamu a algoritmickou transparentnost až po dezinformace, existuje již nyní mnoho skeptiků, kteří postrádají pokrytí několika závažných témat týkajících se ochrany citlivých osobních dat. Stěžejním argumentem skeptiků je podobnost s již zavedeným *GDPR*. Podle nich nepřináší nová legislativa zahrnutá v *Aktu o digitálních službách* nic nového nad rámec existujícího *GDPR* platného již šest let.⁶⁹ I přesto, že sociální sítě již nebudou mít možnost otevřeně prodávat informace o našich návykových tendencích třetím stranám jako například platformám pro online hazardní hry, budou moci pokračovat v analýzách předpovědí o našem chování. Tato zjištění na základě predikcí bude poté možné navíc stále sdílet, pouze jinou formou než doposud.

Podle skeptiků by tedy měla být reforma mnohem radikálnější a měla by zahrnovat širší definice citlivých dat, smysluplných mechanismů souhlasu a omezení digitálního experimentování. V tomto ohledu navrhuji například celkový zákaz reklamy cílené na základě chování a mnohem přísnější pravidla týkající se umožnění minimalizace dat. Dále požadují v případě nutného souhlasu zachovat vždy možnou alternativu v podobě odhlášení se z jakéhokoli procesu shromažďování údajů bez jakýchkoliv dopadů. A v neposlední řadě poukazují na potřebu nové generace zákonů k definování a regulaci tzv. „digitálních experimentů“ - online interakcí, v nichž inzerenti získávají informace o našich nejniternějších myšlenkách, náladách i pocitech, které následně analyzují a zpeněžují.⁷⁰

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ „Meta Blueprint: Learn new skills to build your brand or business“, Facebook, 2023, <https://www.facebookblueprint.com/student/catalog> (staženo 15. dubna 2023).

⁶⁹ Julia Keseru, „The EU’s Digital Services Act Doesn’t Go Far Enough“, *Centre For International Governance Innovation*, 16. května 2022, <https://www.cigionline.org/articles/data-rights-protections-are-overdue-for-an-upgrade/> (staženo 24. dubna 2023).

⁷⁰ Ibid.

Oproti tomu optimisté spatřují v této nové legislativě příležitost aktualizovat pravidla platná pro online služby a zajistit bezpečné online prostředí pro spotřebitele. Za velké pozitivum považují i jeho zpracování, které se drželo hesla: „Co je nezákonné offline, je nezákonné také online“.⁷¹ Dále pozitivně hodnotí i rozdělení povinností v závislosti na velikosti dané platformy. Legislativě nechybí ani přesnost a obsáhlost zahrnující podrobný popis daných situací velmi výhodný pro případný řádný proces. Celkově optimisté vyzdvihují zvýšenou odpovědnost poskytovatelů online služeb, vylepšení transparentnosti postupů platforem a zavedení jasnějších pravidel pro moderování obsahu. Vítaná je z jejich strany i skutečnost, že akt zachovává výjimky z podmíněné odpovědnosti a zákaz obecné monitorovací povinnosti pro zjištění nezákonné činnosti. V neposlední řadě zdůrazňují zavedení hodnocení rizik a opatření k jejich zmírnění u velmi velkých online platforem za účelem řízení systémových rizik.⁷²

Postoje obou stran se značně odlišují. Na druhou stranu každá z nich se soustředí na jinou oblast. Zatímco optimisté hodnotí zejména formu dané legislativy a zaměřují se na odpovědnost poskytovatelů služeb, skeptici považují novou legislativu za nedostatečnou a jako hlavní problém vidí velkou podobnost s již existujícím *GDPR*. Přímý rozkol je možné vidět například v postoji k moderování obsahu na sociálních sítích. Pro optimisty jsou nově vyhrazená pravidla pevně vymezená a zahrnují vše, co doposud chybělo. Na druhé straně pesimisté poukazují na zachovanou možnost analýzy ze strany zprostředkovatele, která ponechává prostor k poměrně snadnému zneužití dat.

⁷¹ Porter Anderson, „Digital Services Act: European Publishers Urge Tougher Content Protection“, *Publishing Perspectives*, 20. ledna 2022, <https://publishingperspectives.com/2022/01/digital-services-act-european-publishers-urge-tougher-content-protection/> (staženo 25. dubna 2023).

⁷² Antonio Davola, „The Digital Services Act, Published: A Good Start And – Yet – Just A Start“, *Kluwer Competition Law Blog*, 19. října 2022, <https://competitionlawblog.kluwercompetitionlaw.com/2022/10/19/the-digital-services-act-published-a-good-start-and-yet-just-a-start/> (staženo 26. dubna 2023).

Závěr

Tato studie analyzovala dopady nových technologií na demokracii, přičemž důraz byl kladen na politické kampaně. Nástrojem pro zjednodušení, zefektivnění i zlevnění kampaní za účelem dosažení svého cíle se staly v digitálním věku sociální sítě, které jsou snadno dostupné pro každého. V rámci politických kampaní je nejvyužívanějším prvkem na sítích možnost cílené reklamy, avšak hrozbami jsou také dezinformace či stínové profily. Spolu s těmito možnostmi by měly být vytvořeny také nové regulace, kterými se bude demokratická společnost v digitálním světě řídit. V realitě však opatření vznikala doposud opožděně jako reakce na problém a nedokázala problematickým situacím a zneužitím v rámci kampaní předcházet. Jedním z příkladů zneužití osobních dat je také vybraná případová studie Cambridge Analytica & Facebook skandál, na které je viditelné, že se daná problematika netýká pouze zemí, kde není demokracie pevně zakotvena, ale také silně etablovaných demokracií jako je například Velká Británie. Uvedený skandál zasáhl celý svět a přiměl reagovat zavedením nových opatření nejen Evropskou unií.

Práce nejprve potvrdila výhody plynoucí z rozvoje technologií jako například zvýšení efektivity komunikace nebo snadný přístup k informacím. Poté vytyčila možné hrozby plynoucí především z neadekvátní reakce ze strany Evropské unie a dalších institucí. Pohled na využití sociálních médií a nových technologií v politickém spektru se značně proměnil z prvotního nadšení po zjištění, jak jednoduše je možné sítě zneužít ze strany nedemokratických režimů pro své účely. Důležitou součástí první části bylo také představení negativních dopadů technologií v průběhu voleb, které jsou jedním ze základních prvků demokracie.

V hlavní části následně vybraná případová studie prokázala zjevné trhliny v aktuálním systému demokracie. Dále poukázala na její křehkost, která dovoluje využívání metod v kampaních, z nichž vyplývají morální konflikty ze zneužití osobních dat pro politické manipulace vlastníků těchto informací. Zásadním obratem v případě skandálu se staly závěry vyšetřování ICO, které prokázaly, že společnost Cambridge Analytica nebyla nijak zapojena do kampaně o brexitu. Toto rozhodnutí zcela obrátilo původní domněnky, které byly masově šířeny skrze média a tisk. Oproti tomu médiu v souvislosti s případem méně spojovaný Facebook byl vyzván k úhradě pokuty ve výši £500 000. Zatímco společnost CA ohlásila v roce 2018 bankrot v návaznosti na všechna obvinění v tisku, Facebook v roce 2019 navýšil své zisky o více než 25 %. I přes tato zjištění ve svých

svědectvích před Evropským parlamentem nepřijmul zakladatel Facebooku Mark Zuckerberg přímou odpovědnost za zneužití osobních dat a pouze se omluvil za opožděnou reakci z jejich strany. Jeho odpovědi byly v průběhu slyšení směřovány často jiným směrem, opomíjely důležité části otázek, a i přes snahy opětovným dotázáním ze strany zástupců parlamentu Zuckerberg odmítal odpovědět konkrétně.

Tato bakalářská práce si kladla za cíl zodpovědět vytyčenou výzkumnou otázku zaměřenou na adekvátnost současných regulací Evropské unie v rámci zneužití osobních dat. Na základě získaných dat a detailního rozboru dané případové studie dochází k závěru, že současná opatření v souvislosti s problematikou zneužití osobních dat nejsou dostačující a digitalizace by měla být brána v potaz jako jedna z hlavních priorit v rámci strategického plánu EU stanovující cíle pro další pětileté období. Doposud byla digitalizace zařazena pouze jako jeden z několika bodů, kterým by se měla věnovat zvýšená pozornost.

V neposlední řadě se práce zabývala dílčími výzkumnými otázkami. První z nich zkoumala míru reaktivnosti Evropské unie na danou problematiku a došla k závěru, že reakce Evropské unie jsou pomalé a stále existuje vysoké riziko zpochybnění demokratických hodnot v moderní společnosti. Zatímco proces digitalizace je ve společnosti znatelný již minimálně dvě dekády, Evropská unie svůj právní rámec v oblasti ochrany osobních dat uzpůsobila poprvé teprve dva roky po referendu o brexitu v roce 2018 zavedením *GDPR*. Na aktualizaci tohoto předpisu bylo zapotřebí navíc čekat dalších šest let až do roku 2024, kdy bude uveden v platnost *Akt o digitálních službách*. Druhá dílčí výzkumná otázka se zabývala pozitiviv a negativiv zapojení sociálních sítí v rámci politických kampaní. Sociální sítě mohou být v mnoha směrech velmi užitečný nástroj. Jejich funkce napomáhají kampaním šířit svá stanoviska a cílit reklamy na potenciální voliče, kteří souzní s myšlenkami dané kampaně. Některé nástroje sociálních sítí se pohybují na hraně pro možné zneužití a zde opět narážíme na žádoucí regulace. Nicméně i přes negativní vlivy, která dopouští, jsou sociální média v novodobé společnosti považována za nepostradatelnou součást našich životů a dle uvedených dat je možné konstatovat, že pozitiva stále převyšují nad možnými riziky.

Digitální platformy budou i nadále nepochybně relevantní nejen pro komunikaci ve společnosti. Na druhou stranu odborná veřejnost se shoduje na určité odpovědnosti za negativní vnější vlivy na uživatele a celou společnost. Z toho důvodu kritická analýza diskursu v tomto odvětví bude pro budoucnost klíčová, s cílem bude posoudit podmínky

a role platforem ve společnosti. Závěrem v roce 2024 by měla vstoupit v platnost zmíněná nová opatření navržená Evropskou komisí. Tato opatření jsou nadějnou vyhlídkou do budoucna, nicméně je nutné k nim přistupovat kriticky. Teprve až praxe prokáže, zda budou dostatečná a jak dlouho bude jejich znění a pokrytí postačovat nezastavitelně se rozvíjejícím technologiím.

Summary

This study analyzed the effects of new technologies on democracy, focusing on political campaigning. In the digital age, social networks, which are easily accessible to everyone, are tools for simplifying, streamlining and cheapening campaigns in order to achieve their goals. It is the most used element in political campaigns the possibility of targeted advertising on the networks, but misinformation or shadow profiles are also threats. Along with these possibilities, new regulations should also be created to govern a democratic society in the digital world. In reality, measures have so far been created belatedly as a reaction to a problem, and yet they are not problematic situations and prevent misuse within campaigns. One of the examples of misuse of personal data is also the selected case study Cambridge Analytica & Facebook scandal, which shows that the issue does not only concern countries where democracy is not firmly established, but also strongly established democracies such as Great Britain. The said scandal affected the whole world and not only the European Union should have responded by introducing new measures.

The thesis first confirmed the benefits resulting from the development of technology, such as increasing the efficiency of communication or easy access to information. Then outlined possible threats arising primarily from an inadequate response on the part of the European Union and other institutions. The view of the use of social media and new technologies in the political spectrum has changed significantly from the initial enthusiasm after discovering how easily it can be abused by non-democratic regimes for their purposes. An important part was also the presentation of the negative impacts of technology in elections, which are one from the basic elements of democracy.

In the main part, the subsequently selected case study showed obvious cracks in the current system of democracy. It also points to its fragility, which allows the use of methods in campaigns that result in moral conflicts from the misuse of personal data for the political manipulation of the owners of this information. The key turning point in the scandal was the conclusions of the ICO investigation, which proved that Cambridge Analytica was not involved in the Brexit campaign. This decision completely reversed the original assumptions that were widely disseminated through the media and press. In contrast, Facebook was ordered to pay a fine of £500,000 despite not being named in most of the articles at the time. While CA filed for bankruptcy in 2018 following all the allegations in the press, Facebook increased its profits, by more than 25% in 2019. Despite these findings, in his testimony

before the European Parliament, Facebook founder Mark Zuckerberg did not accept any responsibility for the misuse of personal data and only apologized for their delayed response. During the hearing, his answers were often directed in a different direction, they omitted important parts of the questions, and despite the efforts of re-questioning by representatives of the parliament, Zuckerberg refused to answer specifically.

This bachelor's thesis aimed to answer a set research question focused on the adequacy of the current regulations of the European Union in the framework of the misuse of personal data. Based on the data obtained and a detailed analysis of the given case study, it is concluded that the current measures in connection with the issue of misuse of personal data are not sufficient and digitization should be taken into account as one of the main priorities within the EU strategic plan setting goals for the next five-year period. Until now, digitization has been included only as one of several points to which increased attention should be paid.

Last but not least, the thesis dealt with partial research questions. The first of them examined the degree of reactivity of the European Union to the given issue and came to the conclusion, that the reactions of the European Union are slow and there is still a high risk of questioning democratic values in modern society. While the digitalization process has been noticeable in society for at least two decades, the European Union adjusted its legal framework in the area of personal data protection for the first time only two years after the Brexit referendum in 2018 with the introduction of the *GDPR*. In addition, it was necessary to wait another six years until 2024, when the *Digital Services Act* will come into force, to update this regulation. The second sub-research question addressed the positives and negatives of social media engagement in political campaigns. Social media can be a very useful tool in many ways. Their features help campaigns spread their views and target ads to potential voters who resonate with the campaign's ideas. Some social network tools are on the verge of possible abuse, and here again we come across desirable regulations. However, despite the negative effects it has, social media is considered an indispensable part of our lives in modern society, and according to the given data, it is possible to state that the positives still outweigh the possible risks.

Digital platforms will undoubtedly continue to be relevant not only for communication in society. On the other hand, the experts agree on certain responsibilities for negative external influences on users. For this reason, a critical analysis of the discourse

will be crucial for the future in order to assess the conditions and role of platforms in society. Finally, in 2024, the aforementioned new measures proposed by the European Commission should enter into force. These measures are a promising prospect for the future, but it is necessary to approach them critically. Only practice proves whether they will be sufficient and how long the coverage will be sufficient for the unstoppably developing technologies.

Použitá literatura

Prameny

Elizabeth Denham (Information Commissioner's Office). Letter to: Julian Knight (Digital, Culture and Media and Sport Select Committee), 2. října 2020, https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/2618383/20201002_ico-o-ed-l-rtl-0181_to-julian-knight-mp.pdf (staženo 15. prosince 2022).

EURACTIV. „Mark Zuckerberg's full meeting with EU Parliament leaders“. YouTube, 23. května 2018, <https://youtu.be/o0zdBUOrhG8>. (staženo 23. dubna 2023).

Literatura

Agar, Nicholas. *The Sceptical Optimist: Why Technology Isn't the Answer to Everything*. Oxford University Press, 2015.

Allison, Sheilla. „The role of digital media in effecting democratic change“. *Journal of Applied Youth Studies* 2, č. 3 (14. března 2018): 18–31, <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.431606904260407> (staženo 23. dubna 2023).

Anderson, Porter. „Digital Services Act: European Publishers Urge Tougher Content Protection“, *Publishing Perspectives*, 20. ledna 2022, <https://publishingperspectives.com/2022/01/digital-services-act-european-publishers-urge-tougher-content-protection/> (staženo 25. dubna 2023).

Armstrong, Kenneth A. *Brexit Time: Leaving the EU - Why, How and When?*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

Barry, Ellen. „Long Before Cambridge Analytica, a Belief in the 'Power of the Subliminal'“. *New York Times*. 20. dubna 2018, <https://www.nytimes.com/2018/04/20/world/europe/oakes-scl-cambridge-analytica-trump.html> (staženo 12. prosince 2022).

Bishop, Sylvia a Anke Hoeffler. „Free and Fair Elections: A New Database“. *Journal of Peace Research* 53, č. 4 (2016): 608–16, <http://www.jstor.org/stable/43920613> (staženo 25. listopadu 2022).

„Britain Stronger in Europe“. National Alliance of Women's Organizations. <https://nawo.org.uk/wp-content/uploads/2016/01/Britain-Stronger-In-Europe-Key-Briefings.pdf> (staženo 25. ledna 2023).

Brusenbauch Meislová, Monika. „Klíčové argumenty britské kampaně za brexit“. *Ústav mezinárodních vztahů*. 6. června 2016, <https://www.iir.cz/klicove-argumenty-kampane-za-vystoupeni-britanie-z-eu> (staženo 5. ledna 2023).

Caesar, Ed. „Jo Cox, the Brexit Vote, and the Politics of Murder“. *The New Yorker*, 24. června 2016, <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-politics-of-murder-in-britain> (staženo 5. února 2023).

Cameron, David. „Full text of Cameron’s speech“. *Financial Times*. 23. ledna 2013, <https://www.ft.com/content/259ef844-653d-11e2-a3db-00144feab49a> (staženo 21. prosince 2022).

Castells, Manuel. *The information age : economy, society and culture*. Oxford: Blackwell, 1996.

Cummings, Dominic. „On the Referendum #22: Some Basic Numbers for the Vote Leave Campaign“. Dominic Cummings’s Blog, <https://dominiccummings.files.wordpress.com/2017/01/20170130-referendum-22-numbers.pdf>. (staženo 14. 1. 2023).

Chao, Vincent Y. „How technology revolutionized Taiwan’s Sunflower Movement“. *The Diplomat*, 15. dubna 2014, <http://thediplomat.com/2014/04/how-technology-revolutionized-taiwans-sunflower-movement> (staženo 18. listopadu 2022).

Davies, Rob. „Former Cambridge Analytica chief receives seven-year directorship ban“. *The Guardian*, 24. září 2020, <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/sep/24/cambridge-analytica-directorship-ban-alexander-nix> (staženo 12. prosince 2023).

Davola, Antonio. „The Digital Services Act, Published: A Good Start And – Yet – Just A Start“, Kluwer Competition Law Blog, 19. října 2022, <https://competitionlawblog.kluwercompetitionlaw.com/2022/10/19/the-digital-services-act-published-a-good-start-and-yet-just-a-start/> (staženo 26. dubna 2023).

Delcker, Janosch. „Why can't Europe's richest country go digital?“, *Deutsche Welle*, 16. července 2021, <https://www.dw.com/en/germany-and-digitalization-why-cant-europes-richest-country-get-up-to-speed/a-58273979> (staženo 15. listopadu 2022).

Green, Joshua. *Devil’s Bargain: Steve Bannon, Donald Trump, and the Storming of the Presidency*. New York: Penguin Press, 2017.

„European Declaration on Digital Rights and Principles“. European Commission. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles> (staženo 13. 12. 2022).

„Evropská digitální dekáda: digitální cíle pro rok 2030“. Evropská komise. 22. ledna 2022. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_cs (staženo 4. dubna 2023).

„Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2019 Results“. Facebook. 29. ledna 2020. https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_news/Facebook-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2019-Results-2020.pdf (staženo 25. ledna 2023).

Harrison, Mark, „The Sunflower Movement in Taiwan“. *The China Story*, 18. dubna 2014, <https://www.thechinastory.org/2014/04/the-sunflower-movement-in-taiwan> (staženo 25. listopadu 2022).

Hempel, Jessi. „Social media made the Arab Spring but couldn't save it“. *Wired (Business)*, 26. ledna 2016, <http://www.wired.com/2016/01/social-media-made-the-arab-spring-but-couldnt-save-it> (staženo 18. listopadu 2022).

Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt a Jonathan Perraton. „Globalization“. In *Global Governance* 5. č. 4. Brill, 1999, 483 - 496.

Horwitz, Josh. „Taiwan's newest politicians include a rock star and an aboriginal activist“. *Quartz*, 18. ledna 2016, <https://qz.com/596669/taiwans-newest-politicians-include-a-rock-star-and-an-aboriginal-activist> (staženo 18. listopadu 2022).

Hughes, Laura, Steven Swinford a Peter Dominiczak. „EU Referendum: David Cameron forced to let ministers campaign for Brexit after fears of a Cabinet resignation“. *The Telegraph*, 5. ledna 2016, <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12082083/EU-referendum-David-Cameron-gives-ministers-free-vote.html> (staženo 25. ledna 2023).

Ingram, David. „The fact box: Who is Cambridge Analytica and what does it do?“. *Reuters*, 20. března 2018, <https://www.reuters.com/article/us-facebook-cambridge-analytica-factbox/factbox-who-is-cambridge-analytica-and-what-did-it-do-idUSKBN1GW07F> (staženo 12. prosince 2023).

Jungherr, Andreas, Gonzalo Rivero a Daniel Gayo-Avello. *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

Keseru, Julia. „The EU's Digital Services Act Doesn't Go Far Enough“, Centre For International Governance Innovation, 16. května 2022, <https://www.cigionline.org/articles/data-rights-protections-are-overdue-for-an-upgrade/> (staženo 24. dubna 2023).

Lee, Klara. „How effective were regulations after Cambridge Analytica“. *Rightly*, 17. září 2020, <https://right.ly/our-views-and-opinions/how-effective-were-regulations-after-cambridge-analytica/> (staženo 18. listopadu 2022).

Ljunggren, David. Data firm broke Canadian privacy laws with involvement in Brexit, U.S. campaigns – probe. *Reuters*. 26. listopadu 2019, <https://www.reuters.com/article/uk-canada-aggregateiq-idUSKBN1Y02DC> (staženo 15. prosince 2022).

Medeiros P. Breno, Joe Devanny a Luiz R. F. Goldoni. „The rise of cyber power in Brazil“, *Revista Brasileira de Política Internacional* 65, č. 1 (1. července 2022). <https://doi.org/10.1590/0034-7329202200113> (staženo 18. listopadu 2022).

Meredith, Sam. „Facebook-Cambridge Analytica: A timeline of the data hijacking scandal“, *CNBC*, 10. dubna 2018, <https://www.cnbc.com/2018/04/10/facebook-cambridge-analytica-a-timeline-of-the-data-hijacking-scandal.html> (staženo 8. února 2023).

Merrick, Rob. „Brexit: Vote Leave chief who created £350m NHS claim on bus admits leaving EU could be 'an error'“. *The Independent*. 4. července 2017, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-latest-news-vote-leave-director-dominic-cummings-leave-eu-error-nhs-ps350-million-lie-bus-advert-a7822386.html> (staženo 5. ledna 2023).

„Meta Blueprint: Learn new skills to build your brand or business“. Facebook. 2023. <https://www.facebookblueprint.com/student/catalog> (staženo 15. dubna 2023).

Miller, Vaughne. „UK's EU reform negotiations: the Tusk package“. *House of Commons Library*. (9. února 2016): 15-29, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7497/CBP-7497.pdf> (staženo 21. prosince 2022).

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES. Evropská komise 825 final. 15. prosince 2020.

„Obecné nařízení o ochraně údajů“. Evropská Rada. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/data-protection/data-protection-regulation/> (staženo 13. 12. 2022).

Ratcliff, Christina, Barbara Martinello a Vasileios Litos. „Digitální agenda pro Evropu“. *Evropský parlament*, červenec 2022, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/64/digitalni-agenda-pro-evropu> (staženo 25. listopadu 2022).

Schwab, Klaus. *La cuarta revolución industrial*. Debate, 2017.

SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ o evropském akčním plánu pro demokracii. Evropská komise 108 final. 8. března 2022.

Shipman, Tim. *All Out War: The Full Story of Brexit*. London: William Collins, 2016.

Stewart, Heather a Rowena Mason. „Politicians suspend EU campaign after Jo Cox is killed“. *The Guardian*, 16. června 2016, <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/16/politicians-suspend-eu-rivalries-after-cox-killing> (staženo 4. února 2023).

Timberg, Craig, Elizabeth Dwoskin a Reed Albergotti. Facebook Under Fire. *Washington Post*. 22. října 2021, <https://www.washingtonpost.com/technology/2021/10/22/jan-6-capitol-riot-facebook/> (staženo 21. prosince 2022).

„UK: ICO fines Vote Leave £40,000 for unsolicited text messages“, Data Guidance, <https://www.dataguidance.com/news/uk-ico-fines-vote-leave-%C2%A340000-unsolicited-text> (staženo 24. 3. 2023).

„Why vote leave“. Vote Leave, http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html
(staženo 24. července 2021).

Zacher, Lech. „Technology and a New International Distribution of Power“. In *New Technologies As a Factor of International Relations*, Monika Szkarłat a Katarzyna Mojska, eds. Cambridge Scholars Publishing, 2016, 35-53.

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Hlasovací lístek: Referendum o členství Spojeného království v EU.....	16
Obrázek 2 - Porovnání plakátu se záběry z Nacistické propagandy	19